

КЕРАМИКА

ФИЛОЗОФИЈА РАЗВОЈА КУЛТУРЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

*Излагање професора Драгана Раденовића
на Међународном конгресу Српског керамичког друштва
Београд 21-23. септембра 2015. године
у Српској академији наука и уметности*

Током историје однос према феномену "керамика" кретао се од готово митског обожавања до лапидарног или потпуног избегавања да се овај материјал и производи од њега примете. Назив керамика у различитим областима уметничких или научних институција - универзитетима или привреди, прихвата се без разлике, иако често означава дијаметрално различите суштине. Керамика је исто што и земља, мада је то само условно тачно. Земља је синоним за сву живу и неживу природу и ту као да престаје потреба за ближом идентификацијом њених сегмената, мада је керамика постала интегрални појам и представа за све облике те природе од праисторије до данас. Данас је пажња која се придавала прошлости и детињству цивилизације и културе, када је керамика била најважнији материјал и технологија маргинализована.

До пре 12.000 година људи су живели као сакупљачи и ловци. Њихов живот "од руке до уста" променио се економијом земљорадничке производње хране. Човек је могао трајно да се настани на одређеном подручју где је себи обезбеђивао прехрану. Ту тзв. "неолитску" револуцију омогућиле су жене, јер су оне приручним примитивним алаткама, заједнички почеле обраду земљишта и сејање семена. Артефакти тог млађег каменог доба (неолит = neos, нов + litthos, стена, око 10.000 година п.н.е.), представљени су великим бројем пронађених женских фигура плодности. Репродуктивна способност жене била је од централне важности, а женски принцип је био доминантан.

Када су мушкарци постепено преузели обраду земље, људска популација почиње да живи у сталним насеобинама, а обрадива земља постаје драгоценост и ресурс, који се може поседовати и наследити. То је почетак приватног власништва. До тада су се мужеви пресељавали у станишта својих супруга, а сада жена мора да напусти женску радну заједницу и прелази у станиште (село) мужа, где постаје везана и зависна од њега. Ствара се патријархално друштво у коме верност жене добија ново значење, јер је мушкарцу важно да зна да његов посед иде у наслеђе његовој властитој деци. Из тог је разлога контрола женске сексуалности постала веома битна.

Захваљујући земљорадњи, која непосредно зависи од слоја глине, који задржава воду испод слоја плодног тла и делима урађеним од глине/керамике, те неолитске представе жена дубоко су укоренење у нашем начину размишљања. Независно од тога да ли смо религиозни или не и ово је утицало на формирање "женског принципа", који је остао трајно утицајан у историји и времену. Период патријархата је

дуготрајан пример деформације претходног облика живота са толерантним цивилизацијским принципима. У патријархату ратовима или сукобима другог карактера, једни отимају поседе од других или их чувају такође средствима за убијање.

Вредносне норме и ставови су се током времена мењали, али у делу кортекса остали су неизбрисиви трагови визуелних представа, које се потврђују представама жене урађеним од керамике: /Зенска статуета из Лепуња (Француска) / Статуета из Сиреја / Венера из места Долни у Чешкој / Женска статуета, Костјенки (јужна Русија) / Женски рељеф из Лосела (Француска) / Жена из Мунхата (Палестина) / Женска статуета из Тепе Сараба (Иран) / Женске статуете на терену, Пазарџик (Бугарска) / Модел култне куће из Породина (Македонија) / Два човека носе жену на трону (Кикладска острва). Венера из Вилендорфа стара 25.000 година једна је од најстаријих представа људског бића (висока 11,1 *cm*, урађена је од кречњачког камена).

Античка култура је наставак неолитских представа доминације женског принципа. На острву Малта у знак обожавања женских облика грађени су чудновати храмови без и једног правог угла или равне површине. Велике очи су карактеристика свих статуета ископаних на овом острву, а које су пронађене у огромном броју. Те свевидеће очи откривају моћ мудрости и способност предвиђања, која се женама приписивала. Богиња је била основни фетиш овог поднебља.

Посебно изненађење причинило је скорашње откриће високе културе пронађене на Криту. Енглески истраживач Артур Еванс је ту цивилизацију назвао минојска култура по тадашњем краљу Миноју. У палати Кносос, која припада овој цивилизацији, нађене су ткз. "змијске богиње". То су представе женских божанстава са змијом као атрибутуом неприкосновеног знања и мудрости. Фигурине су урађене од печене глине. Символ религије тог времена, као што је крст у хришћанству или полумесец у исламу, била је двосекла секира. Њу је у рукама држала богиња, а служила је за жртвовање бика.

Острво Кипар је обитавалиште божанске Афродите, која се по легенди појавила из морске пене. Тај призор насликао је ренесансни сликар Ботичели у делу "Рађање Венере". По митологији појава Венере има много драматичнију позадину, али је за ову тему посебно важна њена улога у избијању Тројанског рата, који се водио због свађе између три богиње Атене, Хере и Афродите око тога која је од њих најлепша, како то описује Хомер у Илијади. О томе говори и Хесиод у епу о постанку богова - Теагонији.

Сви археолошки трагови на Малти, Криту и другим острвима говоре о женском принципу и земљорадничком друштву овдашњег неолита у коме доминира жена. Посебно је занимљиво да се из таме прошлости, захваљујући проналаску писма, појављују имена божанстава. Због могућности општења мушкарци се повезују и женско божанство полако уступа трон ауторитету мушких богова.

У рату за доминацију мушког принципа, људи су се капитално користили чињеницом да је јудаизам јединствена религија у којој је женски елеменат потпуно отсутан. У борби за превласт и коначну победу над женским принципом мушки Бог тријумфује у библијском миту о протеривању из раја, где Ева и змија постају симболи зла насупрот Адаму, који је у целокупној западној култури представник раја. То је она иста змија, која је још у Делфима чувала пророчиште и коју је убио Аполон, када је

њега и његову сестру близнакињу Артемиду њихова мајка Лета довела на ово острво. Ове догађаје описује Еурипид у својој драми "Ифигенија на Тауриди".

Најава судбинске несреће за људски род је драстична казна, коју је врховни бог Зевс одредио богу Прометеју због одавања тајне ватре људима. Поред кажњавања Прометеја, Зевс је казнио и људе тако што је наредио Хефесту да од мешавине глине и воде направи прелепу жену Пандору, а Хермес је морао да јој да срце кучке и манире лопова и подмукао, ласкав говор. Ово је био коначни пораз женског божанства и женског принципа, а постао је владајућа основа за културу запада, која још траје. Победа патријархата описана је у Есхиловој трилогији "Орестија" где Орест убија мајку да би осветио Агамемнона, свог оца, који налази уточиште у Аполоновом светилишту. Бизарно, од тада се убиство мајке више не сматра злочином, јер отац је тај који дарује живот, а жена само утроба, која прима мушкарчево семе.

На прагу историјског доба јавља се експанзија низа монотеистичких религија: после јудаизма хришћанство, касније ислам, које имају мушког бога у центру, женски принцип-земља је изгубила улогу, коју је имала у ранијим друштвима.

У потрази за представама благостања и сигурности, чланови мале Јеврејске заједнице прихватили су Христа као Месију, а његово учење о љубави и његов живот за пример, којим ће на земљи бити успостављено Царство небеско. Морална снага ових верника - хришћана огледала се у неустрашивом односу пред смрћу за своја уверења.

Цар Константин је 313. године н.е. донео едикт о верским слободама, а под Теодосијем Великим крајем IV века хришћанство је проглашено државном религијом. Слободе другим религијама су одузете. Осим тога значајна улога жена, коју су оне у почетку имале, потпуно је маргинализована. Потом је дошло до организације хришћанства и утврђивања хришћанских догми. На трећем васељенском сабору, одржаном у Ефесу, закључено је да Марија није само Христова мајка већ и Богородица - Theotokos и дева над девицама, рођена без наследног греха. А као главна догма дефинисано је свето тројство - Оца, Сина и Светог духа, што је у суштини искључило жену из људске културе. Био је то највећи и потпуни тријумф над женама у људској историји.

У граду Ефесу где се налазио Артемидин (Дијанин) храм, једно време живела је и Марија, Христова мајка и Богородица. Њена послушност и понизност, безгрешност и чедност насупрот Еви проглашени су највишим женским идеалом. То су постале врлине од суштинске важности за очување патријархалног поретка. Жена је добила искључиву улогу за дозревање човековог плода. Сва до тада позната женска божанства и женски култови и положај жене су нестали. Ма колико да је зачуђујуће, главна хришћанска учења и даље су остала љубав, милосрђе, саосећање, посебно љубав према ближњем.

Археолошки музеји Балкана и Блиског истока садрже велики број артефаката људских фигурина и другог материјала урађених у керамици. Између осталог ту је мноштво глинених таблица са разним пиктограмима, облицима налик на хијероглифе и сл. Поред осталог на њима су забележени текстови и рачунања првим познатим писмима. Винчанско писмо говори о високом степену развијености писане комуникације у средњем неолиту. Археолог Марија Гимбутас, као и неки други научници, потврђују ове тезе. Сан М. М. Ван у својој докторској дисертацији,

анализом знакова пронађених у винчанској култури тврди да је реч о стандардизованим знацима, који су коришћени на широком подручју дуги низ векова. Несумњиво је да се захваљујући керамици развила култура човечанства. Истовремено керамика је мост у времену, који повезује најраније трагове битисања човека на планети и савремену цивилизацију.

Магна матер, Земља, прамајка, богиња растиња, постали су само религиозно наслеђе у дугом временском периоду економских, идеолошких и политичких промена, све до нашег доба када жена поново постаје друштвени субјекат. Положај жене се квалитативно мења. Међутим, драстичан облик прилагођавања у циљу одбране патријархалног поретка и утицаја мушке популације, је неприродна општа феминизација мушког принципа. Мушкарац на власти, који је апсолутистички донедавно доминирао, спреман је на све, на рушење закона природе, на смрт и уништење свега живог и неживог како би задржао свој статус.

Пред женама, мајкама, пред њиховом мудрошћу је јединствени смисао одговорности за будућност човечанства и планете Земље. Искуство земље, глине, керамике садржи чињенице о стварној љубави, прегалаштву и оптимизму, који се од праисторије потврђује у феномену женског принципа.

У другој половини XX века, за време хладног рата и реалне опасности од нуклеарног сукоба између истока и запада, студенти су побуном у читавом свету изборили право на сексуалну револуцију. Та "спонтана" победа набујале младости зауставила је масовне захтеве жена за општу еманципацију и добијање права да равноправно са мушкарцима на власти одлучују о судбини човечанства. Крајем XX и почетком XXI века жене су разним феминистичким покретима, женским студијама, многим облицима борбе за родну равноправност и на друге начине најавиле потребу за поновним успостављањем "женског принципа". Милитантни "мушки принцип" на власти је као и у праисторији, у име заштите личне имовине, која представља највеће прокламирано добро, а чему су подређени сви закони и моралне норме, покренуо нове локалне и регионалне ратове како би скренуо пажњу са хтења женске популације. Ово је драстичан облик манипулације и прилагођавања у циљу одбране патријархалног поретка, у којем је жена и даље власништво мушкарца. Оваква власт показује многе слабости.

Неприродна, софистицирана и диригована општа феминизација мушког принципа, која је у току, оснивање и финансирање ЛГБТ асоцијација и покрета, параде поноса и друге активности геј и трансродних група за кратко су скренули поглед са неминовности потребе да жена буде на месту одговорном за будућност света. Задовољавање сексуалних потреба на начин паралелно природном, постало је готово мода код младих људи спремних на свакакве изазове. Коришћење наркотика и других опијата у бежању од безперспективне реалности надиграла су свест и елиминисали моралну санкцију - грижу савести. Остаће дуготрајне, психичке, емотивне и статусне последице настале злоупотребом ЛГБТ популације и суштински несанкционисаном дистрибуцијом тешких дрога.

Хуманитарне војне и полицијске интервенције по целом глобусу, ослободилачки покрети, тероризам и борба против тероризма, најновија логистика и дискретно руковођење акцијама исламске државе - организовање пресељења читавих народа - које се приказује као емигрантска криза, а могу се очекивати још страшније идеје, све је то усмерено против ревитализације "женског принципа".